

NO GRAPH
NO GRAPH
NO GRAPH
NO GRAPH
NO GRAPH
NO GRAPH

NO GRAPH

NO GRAPH
NO GRAPH

خوشنویسی

خوشنویسی یا خطاطی به معنی زیبانویسی یا نوشتن همراه با خلق زیبایی است و فردی که این فرایند توسط او انجام می‌گیرد خوش نویس نام دارد. به خصوص زمانی که خوش نویسی حرفه‌ی شخص باشد^[۱] گاهی درک خوشنویسی به عنوان یک هنر مشکل است^[۲] به نظر می‌رسد برای درک و لذت بردن از تجربه بصری خوشنویسی باید بدانیم خوشنویس افزون بر نگارش یک متن سعی داشته اثری هنری با ارزش‌های زیبایی شناختی خلق کند^[۳] از این رو خوشنویسی با نگارش ساده مطالب و حتا طراحی حروف و صفحه‌آرایی متفاوت است^[۴] همچنین از آنجایی که این هنر جنبه‌هایی از سنت را در دل خود دارد باید آن را تا حدی از تاپوگرافی که مبتنی بر ارزش‌های گرافیکی مدرن و کارهای چاپی است متمایز کرد^[۵]

خوشنویسی تقریباً در تمام فرهنگ‌ها به چشم می‌خورد اما در مشرق زمین و به‌ویژه در سرزمین‌های اسلامی و ایران در قله هنرهای بصری واقع است^[۶] خوشنویسی اسلامی و بیش از آن خوشنویسی ایرانی تعادلی است حیرت‌انگیز میان تمامی اجزا و عناصر تشکیل دهنده آن^[۷] تعادل میان مفید و مورد مصرف بودن از یک سو و پویایی و تغییر شکل یابندگی آن از سوی دیگر تعادل میان قالب و محتوا که با آراستگی و ملائمت تام و تمام می‌تواند شکل مناسب را برای معانی مختلف فراهم آورد^[۸] اگر در نظر داشته باشیم که خوشنویسی اسلامی و ایرانی براساس قالب‌ها و قواعد و نظام‌های بسیار مشخصی شکل می‌گیرد و هر یک از حروف قلم‌های مختلف از نظام شکلی خاص و تا حدود زیادی غیرقابل تغییر برخوردارند^[۹] آنگاه درمی‌یابیم که ایجاد قلم‌های تازه و یا شیوه‌های شخصی خوشنویسان بر مبنای چه ابداع و رعایت حیرت‌انگیزی پدیدار می‌شود^[۱۰] در خوشنویسی اندازه هر حرف و نسبت آن با سایر حروف با دقت بسیار بالایی معین شده‌است و هر حرف به صورت یک مدول^[۱۱] ثابت درمی‌آید که تخطی از آن به منزله نادیده گرفتن توافقی چندصدساله‌است که همیشه میان خوشنویس و مخاطب برقرار بوده و با رضایت طرفین حاصل می‌آمده‌است^[۱۲] حتی ترتیب شکل کلمات نیز براساس مبانی مشخصی تعیین می‌شده که در رسم الخط^[۱۳] ها و آداب‌المشق^[۱۴] ها از جانب اساتید بزرگ تنظیم و ارائه شده‌است^[۱۵] قرارگیری کلمات نیز یعنی کرسی^[۱۶] هر سطر هر چند نه به صورت کاملاً پیش‌بینی و تکلیف شده که ناممکن بوده‌است اما به شکل سلیقه مطلوب^[۱۷] زمینه زیبایی شناختی پیشنهادی خاص خود را دارا بوده‌است^[۱۸]

خوشنویسی اسلامی خوشنویسی همواره برای مسلمانان اهمیتی خاص داشته‌است^[۱۹] زیرا در اصل آن را هنر تجسم کلام وحی می‌دانسته‌اند^[۲۰] آنان خط زیبا را نه فقط در استنساخ قرآن بلکه در اغلب هنرها به‌کار می‌بردند^[۲۱] خوشنویسی یا خطاطی در کلیه کشورهای اسلامی همواره به عنوان والاترین هنر مورد توجه بوده‌است^[۲۲] مردمان این سرزمین‌ها به‌ویژه ایرانیان در اوج قدرت و نهایت ظرافت در این هنر تجلی یافت و خوشنویسی به مانند محوری در میان سایر هنرهای بصری ایفای نقش کرده‌است^[۲۳] خوشنویسی از قرون اولیه اسلامی تا کنون در کلیه کشورهای اسلامی و مناطق تحت نفوذ مسلمانان با حساسیت و قدرت تمام در اوج جریان‌ات هنری بوده‌است^[۲۴] قدیمی‌ترین نسخه قرآن به خط کوفی است و به علی بن ابی‌طالب منسوب است^[۲۵] پس از قرن پنجم هجری خط کوفی تقریباً جای خود را به خط نسخ داد که حروف آن بر خلاف حروف زاویه‌دار خط کوفی منحنی و قوس‌دار است^[۲۶] در اوایل قرن چهارم سال ۳۱۰ هجری قمری ابن مقله بیضاوی شیرازی خطوطی را بوجود آورد که به خطوط ششگانه یا اقلام سته معروف شدند که عبارتند از^[۲۷] محقق ریحان ثلث نسخ رقا و توقیع^[۲۸] که وجه تمایز آنها اختلاف در شکل حروف و کلمات و نسبت سطح و دور در هر کدام می‌باشد^[۲۹] همچنین او برای این خطوط قواعدی وضع کرد که به اصول دوازده‌گانه خوشنویسی معروفند و عبارتند از^[۳۰] ترکیب کرسی نسبت ضعف قوت

سطح دور صعود مجازی نزول مجازی اصول صفا و شأن^{۷۷} یک قرن بعد از ابن مقله ابن بواب برای خط نسخ قواعدی تازه ایجاد کرد و این خط را کامل نمود در قرن هفتم جمال الدین یاقوت مستعصمی به این خط جان تازه‌ای بخشید و قرآن کریم را برای چندین بار کتابت نمود^{۷۸}

خوشنویسی ایرانی در حالی که عمده تبدیل نگارش معمولی کلمات به خوشنویسی هنرمندانه به عهده ایرانیان بوده است رفته رفته ایرانیان سبک و شیوه‌هایی مختص به خود را در خوشنویسی ابداع کردند^{۷۹} هرچند این شیوه‌ها و قلم‌های ابداعی در سایر کشورهای اسلامی هم طرفدارانی دارد اما بیشتر مربوط به ایران و کشورهای تحت نفوذ آن همچون کشورهای آسیای میانه افغانستان پاکستان و هند می‌باشد^{۸۰} در این منطقه نیز خوشنویسی همواره به عنوان والاترین شکل هنرهای بصری مورد توجه بوده و دارای لطافتی خاص است^{۸۱} در ایران پس از فتح اسلام خطاطی به شیوه نسخ وجود داشت^{۸۲} در زمان حکومت ایلخانیان اوراق مذهب کتاب‌ها نخستین بار با نقش‌های تزیینی زینت یافت^{۸۳} در زمان حکومت تیموریان در ایران خط و خوشنویسی به اوج کمال خود رسید^{۸۴} میرعلی تبریزی با ترکیب خط نسخ و تعلیق خط نستعلیق را بنیان نهاد^{۸۵} مشهورترین خطاط قرآن در این دوره بایسنقر میرزا بود^{۸۶} آنچه که به عنوان شیوه‌ها یا قلم‌های خوشنویسی ایرانی شناخته می‌شود بیشتر برای نوشتن متون غیر مذهبی نظیر دیوان اشعار قطعات ظریف هنری و یا برای مراسلات و مکاتبات اداری ابداع شده و به کار رفته است^{۸۷} این در حالی است که خط نزد اعراب و ترکان عثمانی بیشتر جنبه دینی و قدسی داشته است^{۸۸} هرچند آنان نیز برای امور منشی‌گری و غیر مذهبی قلم‌هایی را بیشتر به کار می‌بردند اما اوج هنرنمایی آنان بر خلاف خوشنویسان ایرانی در خط ثلث و نسخ و کتابت قرآن و احادیث قابل رویت است^{۸۹} در ایران نیز برای امور مذهبی مانند کتابت قرآن یا احادیث و روایات و همچنین کتبه نویسی مساجد و مدارس مذهبی بیشتر از خطوط ثلث و نسخ بهره می‌گرفتند که نزد اعراب رواج بیشتری دارد^{۹۰} هرچند ایرانیان در این قلم‌ها نیز شیوه‌هایی مجزا و مختص به خود آفریده‌اند^{۹۱} خط تعلیق را می‌توان نخستین خط ایرانی دانست^{۹۲} خط تعلیق که ترسل نیز نامیده می‌شد از اوایل قرن هفتم پا به عرصه گذاشت و حدود یکصد سال دوام داشت تعلیق از ترکیب خطوط نسخ و رقاع به وجود آمد و کسی که این خط را قانونمند کرد خواجه تاج سلمانی بود^{۹۳} که بعدها به وسیله خواجه عبدالحی منشی استرآبادی بدان قواعد و اصول بیشتری بخشیده شد^{۹۴} پس از خط تعلیق که نخستین خط شکل گرفته ایرانی بود^{۹۵} در قرن هشتم میرعلی تبریزی^{۹۶} ۸۵۰ هجری قمری^{۹۷} از ترکیب و ادغام دو خط نسخ و تعلیق خطی بنام نستعلیق بوجود آورد که نام آن در اثر کثرت استعمال به نستعلیق تغییر پیدا کرد^{۹۸} این خط بسیار مورد اقبال واقع شد و موجب تحول عظیمی در هنر خوشنویسی گردید^{۹۹} و بعدها در دوران شاه عباس صفوی به دست میرعماد حسنی به اوج زیبایی و کمال رسید^{۱۰۰} خط نستعلیق علاوه بر خوشنویسانی که در حیطه ایران کنونی می‌زیستند^{۱۰۱} در خراسان بزرگ و کشورهای آسیای میانه افغانستان و به‌ویژه خوشنویسان دربار گورکانیان در هندوستان^{۱۰۲} که تعلق خاطر ویژه‌ای به فرهنگ ایرانی داشتند^{۱۰۳} رشد و پیشرفت قابل توجهی کرد^{۱۰۴} بطور کلی قرنهای نهم تا یازدهم هجری را می‌توان قرن‌های درخشان در هنر خوشنویسی در ایران دانست^{۱۰۵} در اواسط قرن یازدهم سومین خط خالص ایرانی یعنی شکسته نستعلیق به دست مرتضی قلی خان شاملو حاکم هرات با تغییر دادن خط نستعلیق ابداع شد^{۱۰۶} علت پیدایش آن را می‌توان به سبب نیاز به تندنویسی و راحت‌نویسی در امور منشی‌گری و بیش از آن ذوق و خلاقیت ایرانی دانست^{۱۰۷} همانطوری که بعد از پیدایش خط تعلیق ایرانیان به خاطر سرعت در کتابت شکسته تعلیق آن را نیز بوجود آوردند^{۱۰۸} درویش عبدالمجید طالقانی این خط را به کمال رساند^{۱۰۹} در دوران قاجار خط کاربرد اصلی

خود یعنی کتابت را از دست داد^{۱۱۱} از یک سو با تاکید و توسعه سیاه مشق نویسی به سمت هنر ناب رفت و از دیگر سو با پدید آمدن روزنامه ها و چاپ سنگی خود را به هنرهای کاربردی نزدیک شد^{۱۱۲} در دوران پهلوی روند نیازهای مدرن تجاری و تبلیغی خط را از کنج کتابخانه ها و مجموعه های خصوصی به بستر اجتماع کشاند و جریانات هنری مدرنی شیوه هایی چون نقاشی خط را به وجود آوردند که کماکان مورد توجه محافل هنری جهان است^{۱۱۳} در سالهای پس از انقلاب اسلامی خوشنویسی با اقبال عمومی روبرو شد و انجمن خوشنویسان ایران که در سال ۱۳۲۹ تشکیل شده بود نقش بارزی در رشد و توسعه کمی و کیفی این هنر به عهده گرفت^{۱۱۴} همچنین خطی به نام معلی در سال های اخیر با تاثیر از خطوط اسلامی ایرانی ثلث و شکسته نستعلیق توسط آقای حمید عجمی ابداع گردید که تاحدی مورد استقبال قرار گرفت^{۱۱۵} آخرین دستاورد خوشنویسی ایران را می توان به ابداعات خوشنویسی سبحان مهرداد محمدپور اشاره کرد خط سبحان یک خط قانونمند همانند نسخ و ثلث بوده و قابلیت کتابت و کتیه نویسی فارسی و عربی را دارا می باشد و آن را در دسته ی خطوط کامل همانند خطوط شش گانه قرار داده اند^{۱۱۶}

فن الخط فن الخط وهو نوع من الفنون البصرية^{۱۱۷} وهو غالبا ما يطلق على فن الكتابة^{۱۱۸}
 ۱۹۹۶^{۱۱۹} ۱۷^{۱۲۰} والتعريف المعاصر لممارسة فن الخط العربي هو^{۱۲۱} فن إعطاء شكل للعلامات بطريقة معبرة ومتناغمة وماهرة^{۱۲۲}
 ۱۹۹۶^{۱۲۳} ۱۱۹۶^{۱۲۴} قصة الكتابة هي واحدة من التطور الجمالي متحدد في إطار المهارات التقنية وسرعات الانتقال وتحديد المواد الزمان والمكان من الشخص^{۱۲۵} ۱۹۶۸^{۱۲۶} ۴۴۱^{۱۲۷} ويوصف نمط معين من الكتابة بأنه نصي أو نسخ أبجدي^{۱۲۸}
 ۲۰۰۶^{۱۲۹} جونستون ۱۹۰۹^{۱۳۰} بلایت ۲۰۰۶^{۱۳۱} يتراوح الخط الحديث من كتابات وتصاميم خط اليد الوظيفي إلى القطع الفنية حيث التعبير المجرد للعلامات المكتوبة بخط اليد التي قد تحل أو لا تحل محل قراءة الحروف^{۱۳۲} ۱۹۹۶^{۱۳۳} يختلف الخط العربي الكلاسيكي عن الطباعة وعن خط اليد الغير تقليدي وإن كان الخطاط قد يبتكر كل هؤلاء^{۱۳۴} وهي تاريخيا حروف منظمة ومع ذلك سلسلة وتلقائية ومرتبلة في لحظة الكتابة^{۱۳۵} بوت ۲۰۰۶ و ۲۰۰۵^{۱۳۶} و ۲۰۰۷^{۱۳۷} ويستمر الخط العربي في الأزدهار في أشكال دعوات الزواج والأحداث وتصميم بنط^{۱۳۸} الطباعة وتصميم الشعار باستخدام خط النسخ والفن الديني والإعلانات^{۱۳۹} التصميم الجرافيكي^{۱۴۰} وفن الخط والنقش على القطع الحجرية ووثيقة العزاء^{۱۴۱} ويستخدم أيضا من أجل الأثاث والصور المتحركة للسينما والتلفزيون والشهادة في القضايا وشهادات الميلاد والوفاة والخراائط وغيرها من الأعمال التي تنطوي على الكتابة^{۱۴۲}
 الأدوات الأداة الرئيسية في فن الخط هو القلم مشطوف الرأس والمدبب والريشة^{۱۴۳} وهناك المحبرة عبارة عن حبر زيتي القوام يستخدم في الكتابة^{۱۴۴} وكذلك من ادوات الخط الورق عالي الجودة^{۱۴۵}

الفنون البصرية الفنون البصرية هي الأشكال الفنية التي تركز على إنشاء الأعمال التي هي في المقام الأول مرئية في الطبيعة مثل الفنون التشكيلية التقليدية^{۱۴۶} الخزف الرسم الرسم الفني النحت العمارة والطباعة^{۱۴۷} الفنون البصرية الحديثة^{۱۴۸} التصوير الفوتوغرافي الفيديو وصناعة الأفلام^{۱۴۹} والتصميم والحرف اليدوية^{۱۵۰} العديد من التخصصات الفنية^{۱۵۱} الفنون المسرحية فنون اللغة فنون النسيج وفن الطهي^{۱۵۲} تنطوي على جوانب من الفنون البصرية بالإضافة إلى أنواع أخرى وبالتالي فإن هذه التعريفات ليست دقيقة^{۱۵۳} والمفهوم المتغير^{۱۵۴} الاستخدام الحالي لمصطلح^{۱۵۵} الفنون البصرية^{۱۵۶} يتضمن الفنون الجميلة بالإضافة إلى الحرف اليدوية ولكن هذا ليس هو الحال دائما^{۱۵۷} قبل حركة الفنون والحرف اليدوية في بريطانيا وأماكن أخرى في مطلع القرن^{۱۵۸} الفنان التشكيلي^{۱۵۹} يعود على الشخص الذي يعمل في

مجال الفنون الجميلة مثل الرسم النحت أو الطباعة وليس مجال الاشغال اليدوية والحرفية أو من يطبق ضوابط الفن وأكد التمييز من قبل فنانيين من مجال الفنون والحرف الحركية الذين يقدرّون أشكال الفن العامية بقدر الأشكال الامعة الحركة تتناقض مع المتحررون الذين سعوا لحجب الفنون العالية عن الجماهير من خلال ابقائها مقصورة على فئة معينة من الناس بحاجة لمصدر مدرسة الفن تفرق بين الفنون الجميلة والحرف اليدوية في مثل هذه الطريقة التي لا يمكن اعتبار الحرفيين ممارسون للفن

فن الكمبيوتر الفنانين البصريين لم يعد يقتصر عمله على وسائل الفن التقليدي أجهزة الكمبيوتر قد تؤدي إلى تعزيز الفنون البصرية من سهولة الأداء أو قالب للتحريّر لاستكشاف مكونات متعددة للطباعة بما في ذلك الطباعة ثلاثية الأبعاد فن الكمبيوتر هو أي فن يكون للكمبيوتر دورا من إنتاج أو عرض العمل الفني هذا الفن يمكن أن يكون صورة صوت صور متحركة فيديو أقراص مضغوطة دي في دي لعبة فيديو موقع خوارزمية أداء أو تثبيت معرض رسوم العديد من التخصصات التقليدية الآن تقوم بدمج التقنيات الرقمية و نتيجة لذلك الخطوط بين العمل التقليدي للفن وعمل الوسائل الجديدة التي تم إنشاؤها باستخدام أجهزة الكمبيوتر كانت غير واضحة على سبيل المثال الفنان قد يجمع بين الرسم التقليدي مع الفن الحسائي وغيرها من التقنيات الرقمية نتيجة لذلك تحديد فن الكمبيوتر بواسطة منتجها النهائي يمكن أن يكون صعبا ومع ذلك هذا النوع من الفن قد بدأ بالظهور في المتاحف والمعارض الفنية على الرغم من أنه لم تثبت شرعيتها بعد بوصفها شكلا قائما بذاته وهذه التكنولوجيا على نطاق واسع في الفن المعاصر تعتبر كأداة أكثر من أنها شكلا من أشكال الفن كما هو الحال مع التصوير الزيتي استخدام الكمبيوتر حجب الفرق بين الرسامون المصورون محررين الصور النماذج ثلاثية الأبعاد وفنانو الحرف اليدوية برامج التحرير والتقديم المتطورة أدت إلى تعدد مهارات مطورين الصور قد يصبح المصورين فنانين رقميين قد يصبح الرسامين صانعو رسوم متحركة الحرف اليدوية قد تصبح بمساعدة الحاسوب أو استخدام الكمبيوتر لتوليد الصور كقالب استخدام مقاطع الكمبيوتر الفنية جعلت التمييز الواضح بين الفنون البصرية ومخطط الصفحة أقل وضوحا بفضل سهولة الوصول وتحرير المقاطع الفنية في عملية ترقيم صفحات الوثيقة وخاصة للمراقبين الذين يفتقرون للبراعة

آرٹ آرٹ ایسے کم یا کماں نوں آکھیا جاندا اے جیدے وچ چیزاں نوں نشاناں نال اینج دسیا جاندا اے جے اوہ سوہنیاں لکھن آرٹ دی بنی شی کوئی کہانی دسدی اے یا صرف کوئی سوہنا سچ یا مسوس ہون والا جذبہ انسائیکلوپیڈیا بریٹانیکا آرٹ نوں اینج دسدا اے اوہ سوہنیاں شیواں محول یا تجربیاں جنہاں نوں دوجیاں نوں وی دسیا جا سکے تے جنہاں دے بنان وچ سوچ تے گر نوں ورتیا گیا ہوئے ایتھے آرٹ وچ مورتاں بتی بنانا تے فوٹوگرافی آندے نیں آرکینیکچر نوں وی ویکھے جان والے آرٹ وچ گنیا جاندا اے پر اوہدے وچ اوس شے تے کم لینا اوہدے بنان دا مڈھ بوندا اے موسیقی تھیٹر فلم نوں آرٹ نال رلایا جاسکدا اے آرٹ فلاسفی دی اک ونڈ اے جیدے وچ ایدی اصل ایذا بنانا تے ایہنوں دسنا آندے نیں آرٹ اک ول یا راہ اے انسانی سوچ یا جذبے نوں دسن یا کسے ہور تک اپڑان لئی ارسطو دی فلاسفی وچ آرٹ اک ودیا تے آئیڈیل نقل اے لیو ٹالسٹائی ایہنوں اک بندے توں دوجے بندے تک گل اپڑان دا پٹھا ول کیندا اے مارٹن ہائیڈگر دی اکھ وچ آرٹ اک ایسا ول اے جیدے راہیں کوئی سنگت اپنا آپ دسدی اے

تریخ وینس ولنڈورف آرٹ دے سب توں پرانے نمونے پتھر ویلے توں لبدے نیں وینس ولنڈورف

توں ۱۱۱۱۱۱۱۱ م پ دی اک زنانی دی پتھر دی بنی مورتی اے جیہڑی آسٹریا توں لپی سی لاسکو فرانس وچ زمیں دے اندر غاراں وچوں ۱۱۱۱۱۱۱۱ ورے پرانیاں جانوراں تے انساناں دیاں مورتاں کنڈاں تے بنیاں ملیاں نیں ایہناں وچ انسان شکار کردا دسیا گیا اے وشکارلہ پتھر ویلہ ۱۱۱۱۱۱۱۱ م پ لنگاں تے نیولتھک ویلے ۱۱۱۱۱۱۱۱ م پ وچ انسان نے وائی بیجی تے اک تھاں تے ٹک کے رہنا سکھیا ربتلاں گنجلیاں ہویاں تے مذہب نے وی ماننا پائی تے انسان نے اپنے فیدے لئی ہتھ نال کئی چیزاں بنائیاں سکھیاں تے فیر کانسی ویلے ۱۱۱۱۱۱۱۱ م پ وچ پھلیاں انسانی ربتلاں پونگریاں پرانے مصر پرانے عراق فارس ہڑپہ ربتل چین پرانے یونان روم تے انکا تے مایا دیاں ربتلاں نے اپنیاں آرٹ دیاں ریتاں اپنیاں ضرورتاں تے اپنے کول ہون والیاں شیواں توں بنایاں آرٹ اودوں لکھائی دے بنی نال ٹردا اے لکھائی اپنے مڈھ ویلے توں تے ہپار دے کم نوں سوکھا تے لین دین نوں یاد رکھن لئی بنی لکھائی پہلے مورتاں نال تے فیر وازاں نوں نشان دے کے تے اوہناں نوں جوڑ کے بنائی جاندی اے

پرانا عراق پرانے عراق دا آرٹ دجلہ تے فرات دے دریاواں دے وشکار ۱۱۱۱۱۱۱۱ ہزار ورے پہلے توں اوتھے پونگرن والیاں اشوری سمیری کالدی ربتلاں وچ بنیا ایتھوں دے آرکیٹیکچر وچ اٹ تے ڈاٹ دا ورتن سی تے ایدے نال زکورت مندر تے وکھریاں پدھراں والے برم بنائے گئے محلاں وچ وکھریاں پدھراں تے سوہنے رکھ لائے گئے جیہڑے پرانی دنیا دیاں ۱۱۱۱۱۱۱۱ نوپکلیاں شیواں وچوں سن بتی بنان دا ول لکڑ نوں چھل کے تے نقشی دہکی پتھر نال بنیا تے ایہناں نال مذہبی شکاری تے فوجی وکھالے انساناں تے جانوراں نال بنائے جاندے سن سمیری ویلے وچ نکیاں بتیاں جنان دے کیارے تھکے رنگلے پتھر دیاں گنجے سر تے چھاتیاں تے ہتھ سن اکادی ویلے دیاں بتیاں دے سر دے وال لمے تے داڑیاں سن جیویں نارام سین عموری ویلے دیاں بتیاں نوں لاگاش گڈیا وچ سمجیا جاسکدا اے جیدے چ گڈیا نے چادر سر تے ٹوپی تے ہتھ چھاتی تے رکھے نیں اشتر بوا جیہڑا بابل وچ ۱۱۱۱۱۱۱۱ م پ وچ بنایا گیا سی بابل دے ارکیٹیکچر آرٹ دی وڈی نشانی اے تے ایدا کج حصہ پرگامون میوزیم برلن وچ ہے گیونل شیرنی ۱۱۱۱۱۱۱۱ ورے پرانی لائم پتھر دی بنی اک مورتی اے عراق وچ ایہ اودوں بنی جدوں پہیہ تے لکھن دا ول بنے گئے دکھنی عراق وچ ارک وچ گول پیپ ورگیاں مہراں تے بنیاں مورتاں کہانی سناندا اک نوپکلا ول سی ایہ مہراں پتھر مٹی یا کسے بورشے دیاں وی بنیا ہوسکدیاں سن رات دی رانی عراق چوں لپی کوئی ۱۱۱۱۱۱۱۱ ورے پرانی پتھر تے بنی عورت دیوی دی بتی اے جیدے پیر پنجھی ورگے دوالے پر سجے کھپے شیر تے الو نیں گڈیا دی بتی ۱۱۱۱۱۱۱۱ م پ ورے پرانی اے ار دا سنینڈرڈ کھڑی بکری تانبہ بلد تے گدھ دی یادگار پرانے عراق دے آرٹ دیاں منیاں پرمنیاں نشانیاں نیں لکھائی دا ول بنن نال پرانے عراقی لکھتاں وچ وی اپنے آپ نوں دسدے نیں گلگامش ۱۱۱۱۱۱۱۱ صدی م پ وچ لکھی گئی ایدے وچ سمیری تے اکادی دیوتاواں دیاں کہانیاں نیں اثرباسی اکادی ویلے دی اک لکھت اے جیدے وچ ہڑآن دی کہانی دسی گئی اے بابل دیاں لکھتاں وچ سب توں منی پرمنی لکھت انوما الیش اے جیدے وچ ایس کائنات دے بنن دی کہانی دتی گئی اے

پرانا مصر ملکہ نیفریتیتی پرانا مصری آرٹ ۱۱۱۱۱۱۱۱ م پ توں لے کے ۱۱۱۱۱۱۱۱ تک دے ویلے تک پھیلی ہوئی مصری ربتل دی نشانی اے تے ایدے وچ مورتاں بتیاں آرکیٹیکچر تے رلدیاں چیزاں آندیاں نیں ایہ مصری آرٹ پرانیاں قبراں تے یادگاری تھانواں توں لبیا تے اینج ایدھے وچ مرن مگروں جیون تے پرانی جانکاری نوں بچان تے زور اے ایہ آرٹ ۱۱۱۱۱۱۱۱ م پ توں لے کے تیجی صدی تک تے اچیچے دوسرے تے تیسرے ٹبر ویلے وچ بنیا ۱۱۱۱۱۱۱۱ ورے دے لمے ویلے وچ ایدا تے بابر دا کوئی اثر ناں پیا تے جس ودیا ول نال ایہ ٹریا تے بنایا گیا انت تک انج دا ای ریا ایس ویلے دا منیا آرٹسٹ پیبلو پکاسو مصری آرٹ توں اثر

لیندا اے مصر اک سکا دیس ہون باجوں ایتھے بنیاں مورتاں ٹھیک ملیاں نیں مصر دیاں بتیاں وچوں سب توں چوکھیاں جانیاں جان والیاں رامسیس اخناتون نیفریتی اوسکورن امنہوٹپ منکار تے تتنخامون نیں مصری پانڈے پتھر توں لے کے مٹی نال بندے سن تے اوہنے تے کالے یا رنگلے نقش بنے ہوندے سن ایہناں وچ عام کروچ ورتن دے پانڈے مرتبان کڑے نیں مصری مندران محلان ہرمان قبران تے ہور کوٹھیاں نوں بنان وچ اٹ لائم پتھر ریتلا پتھر تے گرینائٹ ورتے گئے لکڑ تھوڑی ہون باجوں ایدا ورتن تھوڑا اے خوفو دا ابرام ابوالہول کرناک لکسر ادفو دے مندر ایدے وڈے ادھارن نیں مصری لکھتاں تے مورتاں بنان لئی پیپائرس ورتدے سن ایہ اک بوٹے توں بنایا جاندا سی ایدیاں نشانیاں مصر دے سکے موسم وچ رہ گیا ہور کلاسیکی دنیا وچ وی ایدا ورتن سی پر پر کتے ہور ناں رہیاں

پرانا یونان پرانا یونانی آرٹ بتیاں آرکیٹیکچر پانڈے تے مورتاں وچ دسد اے تے ایس نے یورپ تے ایشیاء وچ پاکستان تک اپنے رنگ چھڈے نیں یونانی پانڈے وکھریاں ویلیاں وچ وکھریاں ولان تے نمونیاں وچ بندے سن پانڈے جتاں وچ مرتبان تے پلیٹاں تے عام زندگی دیاں مورتاں بنیاں ہوندیاں سن یونانی آرکیٹیکچر اپنی شان سادگی تے سوہنپ وچ اپنی ادھارن آپ اے پرگامون پارتھینن بیفسٹس دا مندر ویکھن والیاں تھانواں نیں مائلو دی وینس سیموتھریس دی نائیکے یونانی بتیاں دیاں ودیا ادھارن نیں

دکھنی ایشیاء دکھنی ایشیاء وچ آرٹ دی ریت ہڑپہ ربتل توں ٹردی ہوئی اج دے ویلے تک اپڑدی اے پانڈے بتیاں آرکیٹیکچر مورتاں تے ایہ آرٹ ویکھیا جاسکدا اے مہنچو داڑو دی نچدی کڑی پنڈت بادشاہ مہراں جنہاں تے ہاتھی بلد تے سواستیکا بنے ہوئے سن تے مٹی دے وڈے مرتباناں تے پانڈیاں تے مورتاں اوس ویلے دے آرٹ دا وکھالہ نیں بت بنانا ہندو جین تے بدھ مت دی ریت رٹی اے اجنتا دے غار پرانی ہندستانی بتی دی اک ودیا تھان اے ہندو ہزاراں وریاں توں اپنے دیوی دیوتاواں وشنو شیوا لکشمی گنیش ہنومان اندرا رام تے سرسوتی دیاں مورتاں تے بتیاں بنا کے مندران تے کراں وچ رکھدے آئے نیں اتلے پنجاب وچ گندھاراہ بدھ مت دے آرکیٹیکچر دی وڈی تھان سی ایہ بتیاں بدھ تے اودے جیون دے دوالے نیں تے ویلے نال ایہناں دے بنان وچ تبدیلیاں آئیاں تے یونانی رنگ وی دسد اے مغل راج ویلے ایرانی رنگ موراں وچ دسد اے مغل راج ویلے دیاں مورتاں مغل بادشاہواں تے اوہناں دے جیون دے دوالے ای بنیاں نیں کانگڑہ راجپوت تے پنجاب مورتاں بنان دے مغلان مگروں وکھرے سکول سن مورتاں دے ول نوں انگریزاں نے آکے اپنا رنگ وی چاڑیا قطب مینار قطب دین ایبک دی جت تے دلی وچ بنایا گیا اک مینار اے آرکیٹیکچر وچ پرانے قلعیاں مندران دے مگروں مغل ویلے وچ مغل آرکیٹیکچر ہندستان دی پہچان بندا اے تاج محل بادشاہی مسجد شالامار باغ شاہی قلعہ مغل آرکیٹیکچر دے کج نشان نیں

اسلامی خطاطی اسلامی خطاطی یہ ایک فن ہے جو لکھنے سے تعلق رکھتا ہے بالخصوص عربی حروف خوبصورت انداز میں لکھنے کا فن اس فن کو اسلام سے جوڑ دیا گیا اس کی وجہ عربی زبان میں یہ فن مقبول ہونا ہے اسلامی سماج میں قرآن کی اہمیت اور اس کی تحریر اور تحفظ اس فن کو فروغ ہونے میں کامیابی ملی یہ فن عربی زبان ہی میں نہیں بلکہ فارسی ترکی اردو آذری زبانوں میں بھی عام ہے

خطاطی بحیثیت اسلامی فن کافی سراہی گئی مذہب اسلام کے ماننے والے دنیا کے مختلف ممالک

میں ہیں اور مختلف زبانیں بولتے ہیں یہ فن مسلمانوں کی مختلف زبانوں کو جوڑنے کا کام کیا ہے عربی فارسی اردو سندھی آذیری ترکی وغیرہ زبانوں میں بھی یہ فن مقبول ہوا قرآن کی کتابت میں یہ فن بہت ہی کارآمد رہا چھاپہ مشین ایجاد ہونے سے پہلے کاتب حضرات ہی ان زبانوں میں کتابت اور اشاعتوں کا بیڑا اٹھایا عثمانیہ دور میں دیوانی خط عروج میں آیا دیوانی خط کا ایک روپ جلی دیوانی یا دیوانی الجالی ہے رفتہ رفتہ رقع خط کا ارتقاء ہوا اشیاء خطاطی ترمیم رواجی طور پر خطاطی کے لیے قلم دوات اور رنگ اہم ہیں قلم خطاطی کے لیے مخصوص قلم بنائے جاتے ہیں برو یا بانس یا بمبو کے قلم مشہور ہیں قلم کی نوک حرفوں کی چوڑائی کے مطابق بنائے جاتے ہیں حروف جتنے چوڑے قلم کی نوک اتنی چوڑی دوات دوات شئی اور ہمہ قسم کے رنگ بھی استعمال ہوتے ہیں خطاطی سکھانے کے کئی مراکز بھی ہیں شہر حیدرآباد دکن میں اردو اکیڈمی انجمن ترقی اردو عابد علی خان ٹرسٹ آج بھی خطاطی میں ٹریننگ دے رہے ہیں

مساجد اور خطاطی ترمیم اسلامی مسجد خطاطی یہ بھی اسی فن کا ایک جز ہے مسجدوں کی میناروں کی تعمیرات میں اس فن کو دیکھا جاسکتا ہے مساجد میں قرآنی آیات میناروں پر گنبدوں پر اندرون گنبد پر قرآنی کلمات کا لکھا جانا فن تعمیر فن خطاطی کا ایک مرکب ہے

عبارت بسم اللہ الرحمن الرحیم اور اللہ محمد صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم مساجد میں لکھنا ایک عام رسم ہے ان کے علاوہ قرآنی آیات کا لکھا جانا بھی عام ہے

عربی زبان عربی العربية یا عربی لغة عربية سامی زبانوں میں سب سے بڑی ہے اور عبرانی اور آرامی زبانوں سے بہت ملتی ہے جدید عربی کلاسیکی عربی زبان فصیح عربی یا اللغة العربية الفصحی کی تھوڑی سی بدلی ہوئی شکل ہے فصیح عربی قدیم زمانے سے ہی بہت ترقی یافتہ شکل میں تھی اور قرآن کی زبان ہونے کی وجہ سے زندہ ہے فصیح عربی اور بولے جانے والی عربی میں بہت فرق نہیں بلکہ ایسے ہی ہے جیسے بولے جانے والی اردو اور ادبی اردو میں فرق ہے عربی زبان نے اسلام کی ترقی کی وجہ سے مسلمانوں کی دوسری زبانوں مثلاً اردو فارسی ترکی وغیرہ پر بڑا اثر ڈالا ہے اور ان زبانوں میں عربی کے بے شمار الفاظ موجود ہیں عربی کو مسلمانوں کی مذہبی زبان کی حیثیت حاصل ہے اور تمام دنیا کے مسلمان قرآن پڑھنے کی وجہ سے عربی حروف اور الفاظ سے مانوس ہیں عربی کے کئی لہجے آج کل پائے جاتے ہیں مثلاً مصری شامی عراقی حجازی وغیرہ مگر تمام لہجے میں بولنے والے ایک دوسرے کی بات بخوبی سمجھ سکتے ہیں اور لہجے کے علاوہ فرق نسبتاً معمولی ہے یہ دائیں سے بائیں لکھی جاتی ہے اور اس میں ہمزہ سمیت حروف تہجی ہیں جنہیں حروف ابجد کہا جاتا ہے

حروف تہجی حروف تہجی سے مراد وہ علامتیں ہیں جنہیں لکھنے کے لیے استعمال کیا جاتا ہے اکثر زبانوں میں یہ مختلف آوازوں کی علامات ہیں مگر کچھ زبانوں میں یہ مختلف تصاویر کی صورت میں بھی استعمال کیے جاتے ہیں بعض ماہرین لسانیات کے خیال میں سب سے پہلے سامی النسل یا فنیقی لوگوں نے حروف کو استعمال کیا بعد میں عربی کی شکل میں حروف نے وہ شکل پائی جو اردو میں استعمال ہوتے ہیں بعض ماہرین ان کی ابتداء کو قدیم مصر سے جوڑتے ہیں اردو میں جو حروف استعمال ہوتے ہیں وہ عربی سے لیے گئے ہیں جنہیں حروف ابجد بھی کہا جاتا ہے ان کی پرانی عربی ترتیب کچھ یوں ہے ابجد ہوز حطی کلمن سعفص قرشت ثخذ ضظغ انہیں حروف ابجد بھی کہتے

ہیں علمِ جفر میں ان کے ساتھ کچھ اعداد کو بھی منسلک کیا جاتا ہے جو کچھ یوں ہیں

اس طریقہ سے اگر بسم اللہ الرحمن الرحیم کے اعداد شمار کیے جائیں تو ۱۱۱ بنتے ہیں بعض اہل علم ہمزہ ۱۱۱ء کو بھی ایک الگ حرف مانتے ہیں اس حساب سے پھر عربی کے انتیس حروف تہجی بنتے ہیں اردو زبان میں عربی کے ان حروف کے علاوہ مزید حروف استعمال ہوتے ہیں اردو میں ہمزہ سمیت کل ۱۱۱ حروف ہیں اس کے علاوہ کچھ آوازیں حروف کے مجموعے سے بھی ظاہر کی جاتی ہیں مثلاً کھ بھ وغیرہ اردو میں فن تاریخ گوئی کی صنف موجود ہے جس میں اشعار یا ایک مصرع سے کسی واقعہ کی تاریخ برآمد کی جاتی ہے اردو میں حروف کے اعداد حروفِ ابجد جیسے ہی ہیں اضافی حروف کے لیے بھی انہی سے مدد لی جاتی ہے مثلاً ۱۱۱پ کے اعداد ۱۱۱ب کے برابر ۱۱۱ڈ کے اعداد ۱۱۱د کے برابر ۱۱۱گ کے اعداد ۱۱۱ک کے برابر اور ۱۱۱ے کے اعداد ۱۱۱ی کے برابر شمار کیے جاتے ہیں